

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

cooperation on the basis of public-private partnership is worked out for identifying and engaging all factors of activating of regional economic development.

Keywords: euro regional cooperation, public-private partnerships, economic development.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ СТАНОМ ВУГЛЕДОБУВНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ

Рубан Т.Є., доцент кафедри «Фінанси і банківська справа», кандидат економічних наук, Донецький національний технічний університет
Колеснікова К.І., магістрант кафедри «Фінанси і банківська справа», Донецький національний технічний університет

Постановка проблеми. За обсягами видобутку вугілля Україна належить до першої десятки країн світу, але значно поступається більшості з них за економічними показниками вугледобувного виробництва. У сучасний час вугільна промисловість, яка є однією із базових галузей економіки держави, перебуває у важкому стані. Протягом останніх років більшість шахт є збитковими. Основні причини цього пов'язані з відсутністю ефективної цінової політики, наявністю неплатежів за відвантаженою продукцією, і, головне, з погіршенням техніко-економічних показників роботи, зносом шахтного фонду і важкими умовами видобутку вугілля.

Вугледобувне підприємство являє собою складну виробничу систему, особливості якої мають великий вплив на ефективність його діяльності, прибутковість (збитковість) і, як наслідок, на фінансовий стан. Загальновідомо, що фінансовий стан характеризує усі сторони діяльності підприємства та відображає його спроможність до подальшого розвитку. Одним із елементів управління фінансовим станом підприємства є його оцінка, яка дозволяє визначити сильні і слабкі сторони його діяльності, виявити напрямки, за якими потрібно вести роботу щодо поліпшення.

В економічній літературі існує безліч методик аналізу фінансового стану підприємства, але в практичній діяльності перед фінансовими аналітиками промислових підприємств постає задача вибору саме тієї методики, яка б дозволяла об'єктивно та оперативно оцінити господарську діяльність підприємства.

Слід погодитися з тими науковцями, які пропонують для оцінки фінансового стану використовувати інтегральні моделі, оскільки вони дозволяють не тільки оцінити фінансово-господарську діяльність, але на їх основі визначити конкурентоспроможність підприємства та його інвестиційну привабливість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена проблема не є новою в економічній науці. Проблеми визначення чинників скрутного фінансового стану і збитковості діяльності вугледобувних підприємств достатньо широко розглянуті у наукових працях з різних сторін, зокрема у працях таких вітчизняних вчених як А.І Акмаєв, А.В. Гриньов, Н.В. Гришко, Н.С. Залуцька, О.Ф. Ляшенко, Л.М. Рассуждай, В.А. Харченко. Теоретико-методологічні засади інтегральної оцінки фінансового стану знайшли своє відображення у працях Т.Г. Бєня, С.Б. Довбні, О.П. Зайцевої, В.В. Ковальова, О.О. Терещенка. Проте більшість з вітчизняних методик інтегральної оцінки є універсальними і не враховують галузевих особливостей. Питання удосконалення оцінки фінансового стану досліджували такі зарубіжні вчені як G. Karanovic, S. Baresa, S. Bogdan, Inta Kotane, Irina Kuzmina-Merlino.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо удосконалення управління фінансовим станом вугледобувного підприємства на основі його інтегральної оцінки з урахуванням особливостей діяльності підприємств вугільної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел дає змогу визначити, що основними етапами інтегральної оцінки фінансового стану підприємства є [1]:

- 1) формування груп показників;
- 2) нормування показників;
- 3) розрахунок інтегрального показника фінансового стану.

Для проведення інтегральної оцінки фінансового стану вугледобувного підприємства візьмемо за основу методику, запропоновану О.С. Майструком та О.В. Кондратюком [1], яка визначає основними названі етапи оцінки. Оскільки показники, що характеризують фінансовий стан, мають різний вплив на його оцінку, тобто вони різновагові, вважаємо за потрібне додати до цього переліку ще один етап інтегральної оцінки фінансового стану – визначення вагомості окремих показників та груп показників.

Розглянемо більш детально кожен з названих етапів інтегральної оцінки з урахуванням особливостей вугільної галузі, тобто виходячи з мети нашого дослідження. Формування груп показників проводиться за напрямками оцінки фінансового стану. Зазвичай виділяють наступні групи показників: показники оцінки майнового стану, показники оцінки фінансової стійкості, показники оцінки ліквідності і платоспроможності, оцінки рентабельності та ділової активності [1, 2]. Тобто їх класифікують відповідно до основних якісних характеристик фінансового стану. В складі груп окремі показники слід визначити в залежності від їх значущості в оцінці фінансового стану підприємства, тобто особливостей його діяльності.

Оскільки основна діяльність вугледобувного підприємства – це видобуток вугілля, в складі його майна переважають необоротні активи, а саме основні засоби. Як відомо, основні засоби підприємств вугільної галузі України знаходяться у критичному стані. За останні двадцять років дві третини шахтного устаткування абсолютно відпрацювали свій термін експлуатації. Тільки за 1991-2011 рр. виробнича потужність вугледобувних підприємств зменшилася з 192,8 млн. до 98,8 млн. т в рік [3].

Для підвищення ефективності виробничої діяльності основні засоби потребують оновлення, заміни застарілого та фізично зношеного обладнання. Тому в інтегральну оцінку вважаємо доцільним включити такі показники як частка необоротних активів у загальній вартості майна підприємства, коефіцієнт оновлення основних засобів та рентабельність необоротних активів як показник, який характеризує ефективність використання необоротних активів.

Аналіз фінансового стану підприємств вугільної галузі України, а саме ДП «Шахта імені М. Горького», ПАТ «Шахтоуправління «Покровське», ВАТ «Шахта «Комсомолець Донбасу», ВАТ «Павлоградвугілля» та ДВАТ «Шахта «Білоріченська» [4, 5, 6, 7] показав, що підприємствам не вистачає власних коштів для нормального функціонування, і вони залучають додаткові кошти з зовнішніх джерел. Тому важливими показниками фінансового стану слід вважати питому вагу власних коштів у майні підприємства і коефіцієнт фінансового ризику, який показує, скільки позикового капіталу залучено на одиницю власного. Також за результатами аналізу визначено, що на вугледобувних підприємствах бракує високоліквідних активів. Отже вважаємо за доцільне включити в інтегральну оцінку коефіцієнт абсолютної ліквідності, який показує, яка частина поточної короткострокової заборгованості може бути погашена найближчим часом.

За результатами аналізу визначено, що вугледобувні підприємства мають значну дебіторську заборгованість. Така ситуація відбувається внаслідок того, що для уникнення самозагорання вугілля на складі шахта відвантажує продукцію на умовах майбутніх розрахунків. Таким чином, вважаємо доцільним включити в процес оцінки фінансового стану коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, а також коефіцієнти оборотності дебіторської заборгованості та оборотності кредиторської заборгованості.

Також визначено, що вугледобувні підприємства, за винятком декількох, не мають достатньої величини власних оборотних коштів. Тому включимо в модель коефіцієнт маневреності власного капіталу, який показує, яка частина власного капіталу вкладається в оборотні кошти, тобто використовується для фінансування поточної діяльності. Також візьмемо до уваги коефіцієнт поточної платоспроможності, який характеризує рівень покриття активами підприємства своїх зобов'язань.

Слід сказати, що фінансові результати вугледобувних підприємств значною мірою залежать від якості вугілля: чим вона краще,

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

тим більше ціна і тим більше покупців і, як наслідок, вище виручка від реалізації. Але, як відомо, якість видобутого українського вугілля досить низька у зв'язку із виснаженням пластів і його зольністю. За рахунок цього перед відвантаженням продукції підприємства знижують середню зольність вугілля, відправляючи його на збагачувальні фабрики. Так у 2010 р. на збагачувальні фабрики було відправлено 62,8% видобутого вугілля і зольність вугілля для відвантаження покупцям була зменшена на 14,3%, у 2011 р. на фабрики було відправлено 61,1% вугілля і зольність була 15,1% [3]. Такі заходи сприяють підвищенню продаж вугільної продукції, і тому вважаємо за доцільне включити в оцінку показник, який би характеризував ефективність продаж вугілля, а саме показник чистої рентабельності продаж.

Таким чином, на основі визначених показників інтегральної оцінки фінансового стану підприємств вугільної галузі проведемо їх групування і отримаємо:

- показники оцінки майнового стану: частка необоротних активів у загальній вартості майна та коефіцієнт оновлення основних засобів;
- показники оцінки фінансової стійкості: питома вага власних коштів у майні підприємства, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- показники оцінки ліквідності та платоспроможності: коефіцієнт абсолютної ліквідності та коефіцієнт поточної платоспроможності;
- показники оцінки рентабельності та ділової активності: рентабельність необоротних активів, чиста рентабельність продаж, коефіцієнти оборотності кредиторської та дебіторської заборгованостей.

Оскільки серед показників оцінки фінансового стану існують показники, фактичне значення яких, з точки зору стійкого фінансового стану, має перевищувати нормативне або має бути меншим за нормативне, потрібно провести їх нормування. Для цього скористаємось формулою 1 для тих показників, які мають тенденцію до збільшення та формулою 2 для тих, які мають тенденцію до зменшення:

$$I_{ij} = \frac{P_{ij}}{P_{ij\text{норм(найкр)}}} \quad (1)$$

$$I_{ij} = \frac{P_{ij\text{норм(найкр)}}}{P_{ij}} \quad (2)$$

де I_{ij} – нормований одиничний показник фінансового стану підприємства певної групи;
 P_{ij} – фактичне значення показника певної групи;
 $P_{ij\text{норм(найкр)}}$ – нормативне значення показника певної групи або його найкраще значення;
 j – номер аналітичної групи у проведенні інтегральної оцінки.

У разі, якщо коефіцієнт не має нормативного значення, нормування може здійснюватись на основі порівняння з найкращим значенням за досліджуваній період.

Після нормування показників визначимо вагомість кожного з них на основі бальної оцінки. Для кожного показника призначимо бал в залежності від особливостей досліджуваної нами галузі та значущості показника в оцінці фінансового стану. Так найбільші бали, від 10 до 8, було призначено показникам майнового стану, оскільки основна діяльність вугледобувного підприємства – видобуток вугілля – відбувається на основі необоротних активів, показникам рентабельності, які відображають ефективність діяльності, а також показнику питомої ваги власних коштів у майні підприємства, який характеризує незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Іншим показникам були призначені бали від 7 до 5.

Для переходу від балів до вагомості скористаємось формулою 3 [8], яка визначає вагомість показника як середньоарифметичне значення бальної оцінки, і розрахуємо вагомість показників для кожної групи оцінки фінансового стану:

$$a_{ij} = \frac{d_{ij}}{\sum_{i=1}^n d_{ij}} \quad (3)$$

де a_{ij} – вагомість і-го показника j-ї групи;

d_{ij} – бальна оцінка і-го показника j-ї групи;

n – кількість показників в j-й групі.

У таблиці 1 наведено показники за групами оцінки фінансового стану, які включені в інтегральну модель. Їх нормативні значення або тенденція позитивної зміни та вагомості, розраховані на основі формули 3.

Таблиця 1. Показники для інтегральної оцінки фінансового стану вугледобувного підприємства

Показник	Нормативне значення або тенденція	Вагомість показника
Показники оцінки майнового стану		
Частка необоротних активів у загальній вартості майна	Збільшення	0,44
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Збільшення	0,56
Показники оцінки фінансової стійкості		
Питома вага власних коштів у майні підприємства	0,5	0,32
Коефіцієнт фінансового ризику	Зменшення	0,2
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,9	0,28
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,5	0,2
Показники оцінки ліквідності та платоспроможності		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	0,5
Коефіцієнт поточної платоспроможності	0,7	0,5
Показники оцінки рентабельності та ділової активності		
Рентабельність необоротних активів	Збільшення	0,31
Чиста рентабельність продаж	Збільшення	0,27
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Збільшення	0,21
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Збільшення	0,21

Підсумкову оцінку за кожною групою показників (якісних характеристик фінансового стану) з урахуванням їх вагомості визначимо за формулою:

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

$$I_j = \sum_{i=1}^n a_{ij} * I_{ij} \quad (4)$$

де n – кількість показників у межах групи.

Для визначення інтегрального показника фінансового стану скористаємося формулою:

$$I = \sum_{j=1}^l \beta_j * I_j \quad (5)$$

де β_j – вагомість груп показників фінансового стану.

Вагомості груп показників фінансового стану також визначимо за допомогою формули 3 і отримаємо:

- група показників оцінки майнового стану – 0,3;
- група показників оцінки фінансової стійкості – 0,2;
- група показників оцінки ліквідності та платоспроможності – 0,2;
- група показників оцінки рентабельності та ділової активності – 0,3.

Чим більше значення має інтегральний показник фінансового стану, тим більш стійким вважаємо фінансовий стан підприємства.

Розрахуємо інтегральний показник за наведеною методикою для названих вище підприємств вугільної галузі України. На основі фінансової звітності розрахуємо показники, які наведені в таблиці 1, та проведемо їх нормування. Нормовані показники наведемо в таблиці 2.

Розрахуємо підсумкові оцінки за кожною групою показників фінансового стану за допомогою формули 4 і наведемо їх в таблиці 3.

Таблиця 3. Оцінки за групами показників фінансового стану для деяких підприємств вугільної галузі України

Група показників	ДП «Шахта ім. М.Горького»	ПАТ «ШУ «Покровське»	ВАТ «Шахта «Комсомолець Донбасу»	ВАТ «Павлоградвугілля»	ДВАТ «Шахта «Білоріченська»
Оцінка майнового стану	0,343	0,696	0,420	0,668	0,901
Оцінка фінансової стійкості	0,136	0,383	1,672	0,583	-0,290
Оцінка ліквідності і платоспроможності	0,093	0,141	1,549	0,518	0,131
Оцінка рентабельності та ділової активності	0,579	-0,915	-0,844	-2,549	-2,407

Визначимо інтегральний показник для кожного підприємства:

для ДП «Шахта імені М. Горького»:

$$I = 0,3 * 0,343 + 0,2 * 0,136 + 0,2 * 0,093 + 0,3 * 0,579 = 0,33;$$

для ПАТ «Шахтоуправління «Покровське»:

$$I = 0,3 * 0,696 + 0,2 * 0,383 + 0,2 * 0,141 + 0,3 * (-0,915) = 0,029;$$

для ВАТ «Шахта «Комсомолець Донбасу»:

$$I = 0,3 * 0,420 + 0,2 * 1,672 + 0,2 * 1,549 + 0,3 * (-0,844) = 0,471;$$

Таблиця 2. Нормовані показники для інтегральної оцінки фінансового стану деяких вугледобувних підприємств України

Показник	ДП «Шахта ім. М.Горького»	ПАТ «Шахтоуправління «Покровське»	ВАТ «Шахта «Комсомолець Донбасу»	ВАТ «Павлоградвугілля»	ДВАТ «Шахта «Білоріченська»
Показники оцінки майнового стану					
Частка необоротних активів у загальній вартості майна	0,853	0,920	0,859	1,000	0,777
Коефіцієнт оновлення основних засобів	-0,066	0,517	0,068	0,402	1,000
Показники оцінки фінансової стійкості					
Питома вага власних коштів у майні підприємства	-1,093	0,653	0,958	0,623	-0,319
Коефіцієнт фінансового ризику	-0,384	0,527	1,000	0,492	-0,150
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,286	0,091	3,707	0,626	0,087
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	2,413	0,212	0,635	0,547	-0,910
Показники оцінки ліквідності та платоспроможності					
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0003	0,008	0,028	0,133	0,007
Коефіцієнт поточної платоспроможності	0,185	0,275	3,071	0,904	0,256
Показники оцінки ділової активності та рентабельності					
Рентабельність необоротних активів	1,000	-3,486	-2,389	-8,433	-8,433
Чиста рентабельність продаж	1,000	-0,162	-1,379	-0,481	-0,304
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,012	0,789	0,207	0,342	1,000
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,003	0,085	1,000	0,306	0,088

для ВАТ «Павлоградвугілля»:

$$I = 0,3 * 0,668 + 0,2 * 0,583 + 0,2 * 0,518 + 0,3 * (-2,549) = -0,382;$$

для ДВАТ «Шахта «Білоріченська»:

$$I = 0,3 * 0,901 + 0,2 * (-0,290) + 0,2 * 0,131 + 0,3 * (-2,407) = -0,5.$$

Найбільше значення інтегрального показника має ВАТ «Шахта «Комсомолець Донбасу», що характеризує фінансовий стан цього підприємства як найкращий серед сукупності досліджуваних підприємств. Найменші значення інтегрального показника мають ВАТ «Павлоградвугілля» та ДВАТ «Шахта «Білоріченська». Тому їх фінансовий стан визначимо як незадовільний.

Висновки. Дана методика розрахунку інтегрального показника оцінки фінансового стану враховує особливості вугільної галузі України та дозволяє охопити головні якісні характеристики фінансового стану підприємства, такі як майновий стан, фінансова стійкість, ліквідність та платоспроможність, рентабельність та ділова активність. Практичне застосування запропонованої методики інтегральної

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

оцінки дозволить об'єктивно та оперативно оцінити господарську діяльність підприємства та визначити шляхи її поліпшення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Майструк О.С., Кондратюк О.В. Вдосконалення комплексної оцінки фінансового стану підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/.../v46ek29.pdf 3-4.
2. Шевчук Л.П., Яровая А.В. Аналіз проблем економічного потенціалу і фінансового стану підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com/32_PVMN_2011/Economics/10_97603_doc.htm.
3. Поліщук Н.О., Сименко Р.Д. Діагностика санаційних процесів на вугільних шахтах України в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: fei.idgu.edu.ua/conference/dokl/d113.pdf.
4. Отчет по практике на примере шахты им. М. Горького Донецк. Режим доступу: student.zoomru.ru/analiz/otchetpopraktikenaprimery/40950.309901.s12.html.
5. Офіційний сайт ПАТ «ШУ «Покровське». Режим доступу www.kz1.donetsksteel.com.
6. ДТЭК Добыча и обогащение угля. Режим доступу: www.dtek.com/ru/our-operations/coal-production-and-preparation/.
7. Державна установа «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України». Режим доступу: www.smida.gov.ua.
8. Хлевицька Т.Б., Аржанова Х.К., Сєкачова М.В. Формування стратегічних альтернатив на різних стадіях життєвого циклу підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2010_29/Hlevic.pdf.
9. G. Karanovic, S. Baresa, S. Bogdan: Financial analysis basis for assessing the value. *UTMS Journal of Economics*, Vol. 1, No. 1, pp. 73-84, 2010.
10. Inta Kotane, Irina Kuzmina-Merlino Assessment of financial indicators for evaluation of business performance / Inta Kotane, Irina Kuzmina-Merlino // *European Integration Studies*. No 6 (2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eis.ktu.lt/index.php/EIS/index/>

РЕЗЮМЕ

Запропоновано використання інтегральної оцінки фінансового стану вугледобувних підприємств, визначені показники для проведення оцінки з урахуванням особливостей вугільної галузі, проведена інтегральна оцінка підприємств вугільної галузі України.

Ключові слова: фінансовий стан, інтегральна оцінка, показники оцінки, вугільна галузь, вугледобувне підприємство.

РЕЗЮМЕ

Предложено использование интегральной оценки финансового состояния угледобывающих предприятий, определены показатели для проведения оценки с учетом особенностей угольной отрасли, проведена интегральная оценка предприятий угольной отрасли Украины.

Ключевые слова: финансовое состояние, интегральная оценка, показатели оценки, угольная отрасль, угледобывающее предприятие.

SUMMARY

Offered to use an integrated assessment of the financial condition of mining enterprises, defined indicators for the assessment allowing for the coal industry, held integral assessment of the coal industry of Ukraine.

Keywords: financial condition, integral evaluation, performance evaluation, coal industry, coal mining enterprise.

РАЗВИТИЕ РЫНКА МЕЖДУНАРОДНЫХ УСЛУГ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Савенко С.В., ассистент, Белорусский государственный экономический университет, г. Минск, Республика Беларусь

Лукша Н.Ю., ассистент заместителя директора по экспорту Организация: Иностранное частное предприятие "Парфюмерно-косметическая фабрика "Сонца"

В настоящее время одна из главных задач, которая стоит перед белорусской экономикой – это обеспечение положительного сальдо торгового баланса. Большую роль при этом должен сыграть экспорт товаров и услуг. Ускоренное развитие именно сферы услуг имеет ряд значительных преимуществ для стран, однако одно из самых значительных из них для белорусской экономики – это вклад в сбалансированность внешней торговли. Таким образом, опережающее развитие сферы экспортных услуг является в настоящее время одной из самых актуальных задач экономического развития страны.

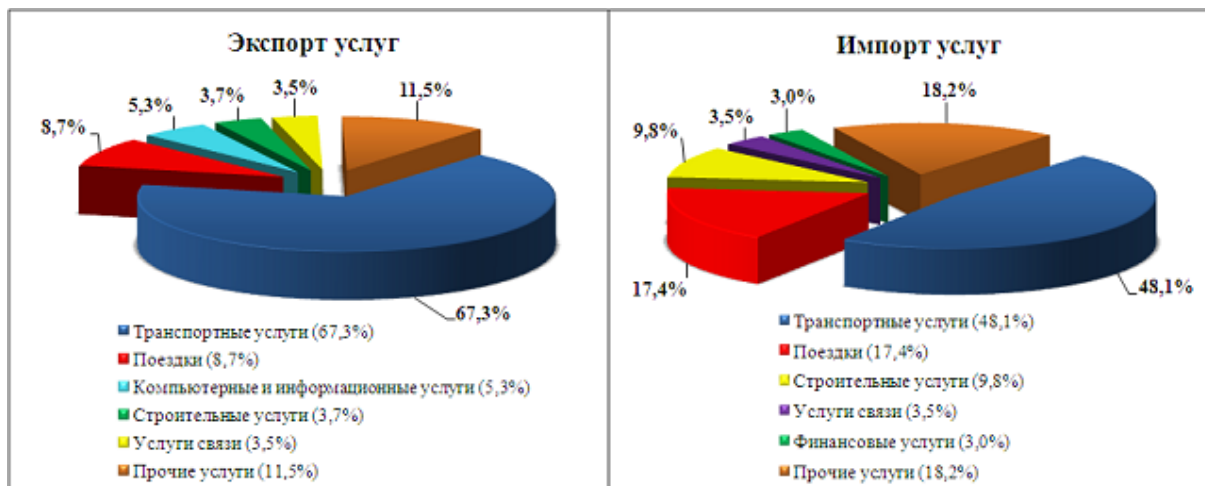

Рисунок 1. Структура экспорта и импорта услуг за 2011 г.

Примечание. Источник: [1]

Роль экспорта услуг для Республики Беларусь весьма значительна, учитывая, что на протяжении многих лет складывается положительное сальдо по ним в платежном балансе страны. Такая же ситуация наблюдалась и в 2011 году. Экспорт услуг составил 5 260,9 млн. долларов (9,6 % ВВП) и увеличился на 16,9 %.

Наибольший удельный вес в экспорте услуг составили транспортные услуги (67,3 %) (рисунок 1), которые по сравнению с